

## Al fresco

Aki rendszeresen jár hangversenyre, tapasztalhatja, hogy a véletlen olykor néhány nap leforgása alatt szembesíti a gyanútlan zenehallgatót olyan művészi teljesítményekkel, amelyek – anélkül, hogy bárki tudatosan megrendezte volna – kapcsolatba lépnek egymással. Például úgy, hogy két élmény erősíti egymás igazát. Máskor éppen fordítva: két tapasztalat egymás tagadásaként hat. Az is előfordul, hogy sem az egyik, sem a másik nem történik meg, ehelyett két nagyon különböző elképzelés jelenik meg előttünk egy-egy markáns művészi megnyilvánulásban, de egyik sem kerekedik felül, inkább azt sugallja a párhuzam, hogy sokféle igazság van, s ezek megférnek egymással, nem kell az egyik miatt a másikat elutasítanunk.

Április 3-án Ránki Fülöp szólaltatta meg a Zeneakadémia nagytermében Liszt *Tizenkét transzcendens etűdjét*. Rendkívüli teljesítmény volt, amely hatalmas energiát sűrített magába, az elmélyültség, költőiség és karaktergazdagság kivételes fokát képviselve, s eközben mindvégig a hangszeres kidolgozás tökéletességét is olyan szinten jelenítve meg, amely párját ritkítja. Itt aztán nincs semmi *al fresco* odakenve! – gondoltam magamban a huszonnégy éves művész liszti szellemű muzsikálását hallgatva. Valóban: Ránki Fülöp, aki eddigi pályafutása során most legalább harmadszor lépett közönség elé a sokak által műsorra tűzni sem mert, szinte játszhatatlanul

nehéz darabok gyűjteményével, nemcsak a lendületet, az indulatot, a színeket idézte fel úgy, ahogyan ez a grandiózus sorozat megérdemli, de mindeközben minuciózusan pontos is tudott lenni, a játék spontaneitásából szemernyit sem áldozva fel. Kétféle erény különlegesen ritka találkozására.

Pár nappal később régi ismerősünk lépett ugyanazon pódium deszkáira: az ötvenéves Borisz Berezovszkij a *Concerto Budapest* szólistájaként, karmester nélkül szólaltatott meg három (!) nagyszabású művet: Brahms 1., d-moll (op. 15), Prokofjev 1., Desz-dúr (op. 10) és Sosztakovics 2., F-dúr (op. 102) zongoraversenyét. Berezovszkij a budapesti közönség régi kedvenceinek egyike, évtizedek óta rendszeresen visszatér a magyar főváros hangversenyterméibe. Neve, személye és az általa képviselt jelenség már Ránki Fülöp pár nappal korábbi koncertjének hallgatásakor is eszünkbe juthatott, hiszen sok éve Berezovszkij volt az egyik első muzsikus, aki Ránki későbbi teljesítményéhez hasonlóan az összes *Transzcendens etűdöt* egyetlen hangversenyen szólaltatta meg Budapesten, különleges *tour de force* gyanánt.

Mostani fellépésének három műsorszáma közül nem mindegyik illett a többihez: Brahms versenyműve (1854/58) szenvedélyes érzelmvilágú, romantikus alkotás, míg Prokofjev (1911/12) és Sosztakovicsé (1957) a 20. század modern hangján szólal meg. Ráadásul Brahms

*d-moll koncertje* viharos, sötét, tragikus tónusú, míg Prokofjev és Sosztakovics versenyműve tele van világos színekkel és derűvel/íroniával. Ugyanakkor mégis találhatunk közöttük összekötő kapcsot: mindhárom darab az ifjúság szellemét képviseli. Brahms és Prokofjev fiatalon komponálta opusát (Prokofjev annyira, hogy még konzervatóriumi hallgató volt a darab keletkezésekor), Sosztakovics pedig fia, Maxim 19. születésnapjára szánta ajándékként a *2. zongoraversenyt* – ez magyarázza, hogy az *F-dúr koncert* tele van kamaszos élenkséggel és szertelenséggel.

Ilyen kompozíciókból még kettőt sem szokás eljátszani egy hangversenyen, nemhogy hármát: egy is elég nagy feladat egy estére. Az pedig végképp nem számít általános gyakorlatnak, hogy ezeket a darabokat karmester közreműködése nélkül adják elő. A zongoraversenyek karmester nélküli megszólaltatása elsősorban a barokk és a bécsi klasszikus repertoár területén nevezhető kézenfekvőnek: a szólóhangszer és a zenekar kapcsolata e stíluskorszakok versenyműveiben valóban elég kamarazenei ahhoz, hogy az együttműködés karmesteri koordináció nélküli is megoldható legyen, és ezekben a darabokban a zenekari apparátus sem olyan nagy és összetett, mint a romantikus kor vagy a 20. század versenyműveiben, amelyek rendkívül komplexek, s így könnyen szétesnek, ha nincs, aki vállalja zenekar és szólista játékának egymáshoz igazítását. A szólista a romantikában és a 20. századi repertoárban már túlságosan is „elfoglalt”: játszanivalója túl sűrű és megterhelő, túl bonyolult és virtuóz

ahhoz, hogy még a zenekar egyben tartására is ő figyeljen.

A Concerto Budapest hangversenyének műsorfüzetében ez a megfogalmazás szerepelt: „*vezeti és zongorán közreműködik Borisz Berezovszkij*”. Ez merőben szokatlan szóhasználat, inkább a „*vezényel*” az elfogadott. Aki azonban a koncerten jelen volt, és figyelte a zenekar és a szólista közötti együttműködés jellegét, megállapíthatta, hogy a műsorfüzet azt ígérte, amit végül is kaptunk. Berezovszkij ugyanis valóban nem vezényelt, csupán mindvégig élénken kommunikálva együtt játszott a zenekarral. Azzal azonban cseppet sem törődött, hogyan oldja meg az együttes a nehéz és bonyolult összjáték során a kísérés lényegét: a pontos szinkron, a szólistával való rugalmas együtt haladás feladatát. A koordináció terhe a koncertmesterre, *Környei Zsófiára* hárult, aki derekasan helyt is állt: szabad pillanataiban vonójával szorgalmasan ütemezve tartotta együtt muzsikustársait, s óvta meg a produkciókat a borulástól. Sikert is mindhárom versenyművet baleset nélkül, a szólistát alkalmazkodón kísérve végigjátszani, ám ez a zenekartól és koncertmesterétől a szokásosnál jóval nagyobb koncentrációt igényelt, mindenkinek sokkal jobban kellett „kapaszkodnia”, mint máskor.

Aki ismeri Berezovszkijt, tudja, hogy muzsikálását rendkívüli energia, hatalmas temperamentum és lenyűgöző spontaneitás jellemzi. Ezek a tulajdonságai érvényesültek ezúttal is: robusztus lendülettel, vehemensen muzsikált, nagy hangzásigénnyel és elsöprő emócionálitással, a művek erejét, sodrát, érzelem- és indulatvilágát teljes gazdagságban

jelenítve meg – vagyis mozgósítva a három kompozíció eszköztárából mindent, ami ösztönös, zsigeri. Ez Berezovszkij mesteriségének címere: ő nem „intellektuális” zongorista, hanem a művekkel való biológiai együttlélegzés művésze. Igen, talán ez a megfelelő terminus technicus arra, amit képvisel: „biológiai előadó-művészet”.

Persze van ennek hátulütője is: a kivitelezésnek ama bizonyos „al fresco” jellege, amelytől Ránki Fülöp játéka oly következetesen mentes volt. Az a tulajdonság, amelynek lényege, hogy nem minden hajszálpontos, belefér a lendületbe bizonyos nagyvonalúság is. Félreértés ne essék: Berezovszkij nem hétköznapi kvalitású művész, nála a virtuozitás fogalma nem egyeztethető össze a hanghibákkal, itt nem hallunk a „kicsire nem adunk” szellemével legitimált melléüteseket. Ilyen nála nincs – csupán olyan széles gesztusrendszer, amely itt-ott elnagyolja a kidolgozást. Ez elsősorban bizonyos ritmikai vázlatosságot jelent, de soha nem olyan óvatlanul megszólaló idegen hangokat, amelyek nincsenek a partitúrában. Lehet ezt a muzsikálást szeretni és nem szeretni (én jobban szeretem a Ránki Fülöpét, amelyben ott a hatalmas lendület és indulat, és *amellett* ott a lélegzetelál-

lító pontosság is), de meg kell érteni, hogy míg az egyik művész elmélyült intellektusú, tudatos alkat, a másik természeti jelenség, s ez utóbbi nem lehetne önmaga, ha hátat fordítana a pillanat szülte esetlegesség varázslának.

Berezovszkij, ez az ősenergiájú orosz medve lendületből játszik, produkciója így hiteles – és ez a muzsikálás a maga „al fresco” jellege ellenére elég sokat ajándékoz hallgatóinak ahhoz, hogy érdemes legyen meghallgatni. Berezovszkij magatartásának lényege a „gyerünk, csináljuk!” lelkesedése és hófoka – ez a motor fűti őt, s ez eredményezi, hogy még az egy estén megszólaltatott három zongoraverseny rendkívüli erőpróbája után sem fáradt el, sőt alig bírta abbahagyni a muzsikálást: a Sosztakovics-zongoraverseny ráadásaként megszólaltatott, álomszép *Andantéja* után még Brahms *f-moll zongoraötösének* (op. 34) *Scherzóját* és Schumann *Esz-dúr zongoranégyesének* (op. 47) *Andante cantabile* tételét is eljátszotta a zenekar vonós szólamvezetőivel alkalmi kamarazenei együttest alkotva.

---

**Borisz Berezovszkij** (zongora) és a **Concerto Budapest** hangversenye. Zeneakadémia. 2019. április 6. Rendező: Concerto Budapest.